

Vida Mokrin-Pauer

DOM NAŠ JE TAM, KJER PIŠEMO, NA TRGU PA SMO NA ŽALOST LE V LJUBLJANI LAHKO

Prostorsko, mentalno in čustveno razpetost med Ljubljano in Primorsko, med centrom in obrobjem, med mestom s tradicijo in novim mestom brez nje – Novo Gorico, doživljam že vse svoje življenje. Mama je iz Ljubljane, oče iz vasi Lokovec, iz Nove Gorice sem šla študirat primerjalno književnost v Ljubljano, po diplomi sem zaradi finančnih razlogov morala takoj v službo v Gorico. Po petih letih službe sem zdaj že šesto leto svobodna literatka, četrto leto tudi honorarna literarna urednica revije Primorska srečanja. Tako v Novi Gorici kot Ljubljani se ne počutim literarno-socialno sproščena in srečna.

Tukajšnje okolje se za literaturo ne zanima več, kot se je nekoč. Še pred desetimi leti je literarne večere obiskovala večina slavistov in precej mladih, danes se na vseh kulturnih prireditvah le izjemoma pojavijo eni in drugi, razen prijateljev nastopajočih jih obiskujejo predvsem starejši ljudje in upokojenci. Slaviste »pobira« šolstvo, matura, mlade pa diskoteke. Ob tem se mi milo pri srcu stori, ko slišim, da so v Ljubljani na primer Trnovski terceti polno zasedeni z občinstvom. V Gorici imamo tudi Literarni klub, ki je po nekaj živahnih letih izgubil zalet. Le ob izidih novitet naših avtorjev priredimo lit. večere, ki pa jih obiskuje le nekaj članov kluba. Po moje zato, ker smo vsi izgubili vsako upanje, da bi s klubskim delovanjem lažje promovirali svojo literaturo. Vse skrbi objava lastnih del v revijah in knjigah, promocijsko oziroma finančno močne založbe pa so v glavnem v Ljubljani. Denarja za kak vnovičen zbornik klubskih piscev, kot je bil Prelivanja, pa ni. Kaj bi nas v tej revščini in pomanjkanju časa družilo? Izgubili smo upanje, veselje in skupino, družimo se le iz osebnih prijateljstev, literarnega življenja v mestu pa sploh ni. Mislim, da se bo emonocentrizem, ki pobira večino denarja in je vase zagledan, maščeval kulturni politiki, nenazadnje založbam, ki bojo leposlovje imele komu prodajati le še v Ljubljani. Ne pomaga znižati cene knjige na literarnem večeru ob promociji knjige, vsaj manjše družbe tudi po manjših, naših mestih bi morale literarno živeti, razživeti prostor. To pa ni mogoče, če so sami ustvarjalci orientirani le na en zunanji center, ker doma nimajo možnosti za enakovredno odzivno objavljanje oziroma izdajanje. To žalostno osamljenost in odrezanost piscev od (ljubljanškega) centra, ki se ukvarja z literaturo, bi zelo omilila avtocesta – v eni uri bi se pripeljal na literarne večere v Ljubljano, ne da bi že vnaprej vedel, da postavljaš svoje življenje na kocko, toda ta rešitev je manj idealna od tiste, ki dolgoročno vlaga v policentrizem literarnega življenja. Primitivni brezobzirni kapitalizem, v katerem se utapljam, je seveda monopolističen.

Pa ne gre le za provincialno zavrtost, zaprtost in sušo literarnega življenja zunaj Ljubljane, gre tudi za najbistvenejše – za odnos monopolistov do literature

zunaj centra. Zadnji dve leti me včasih zgrabi obup. Navajena sem, da so moja poezijo v kakih 90% brez zadržkov objavljale najodzivnejše (seveda ljubljanske) literarno profilirane revije, jo sprejele nekatere pomembne založbe, ugotavljam, da z vsakim letom, ko se še manj kot nekoč pojavljam v živo med literati v centru, bolj postaja nevidna. Slabe izkušnje z nekaterimi – ne vsemi! – uredniki revij in založb – nekateri so me k izdajanju moje poezije celo sami povabili – se množijo: pojejo besedo, ne odgovorijo mi, mi (večinoma) zatrjujejo, da kvaliteta moje poezije ni vprašanje, gre za to, da so časi izredno težki, da mi v finančno nejasnih položajih ne morejo ničesar obljubiti... Občutek sem dobila, da sem zanje postala premajhna »riba«, ker sem z obrobja, ker nimam centralnega (VIP) zaledja, ne znam medijsko nastopati, nimam »štang« med literarno srenjo, zato je vlaganje v pozornost do moje poezije postalo (tržno) neperspektivno. Morda sem paranoična, ne morem pa sprejeti variante, da padam v kvaliteti. Moje pesmi za zadnjo zbirko govorijo o stisnjenosti v usedline patriarhalnega sveta in (tudi) v provinco. Ker so manj do erotike in vloge moškega v njej občudovalne kot doslej, ker v času modernega literarnega tematiziranja prelivanja duhovno-umetnostnih informacij, kultur, pišem o razrvani shizofreničnosti ženske, ki (se) ne vidi ven iz zaprtosti v moralno-erotična nasprotja nevrotičnega prostora, očitno nisem več tako zanimiva in sveža, kot sem bila. Kako naj si drugače razlagam to, da so mi tovrstne pesmi lani zavrnil pri dveh revijah, na kateri me vežejo sami pozitivni spomini, objave – pri Novi reviji in Literaturi. Skratka, kaže se mi, da je tudi tematsko, v literaturi, problematična obrobna zaprtost – neprava tema.

Zelo upoštevana pesniška prijateljica iz Nove Gorice – Maja Vidmar, ki je ostala v Ljubljani, mi je že na začetku najine pesniške poti, pred poldrugim desetletjem začela svetovati, naj pesmi ne pošiljam po pošti, kot sem jih vedno in jih še zdaj, naj jih osebno nesem na uredništva, naj se udeležujem literarnih srečanj, naj osebno komuniciram z literati in uredniki, ki mojo poezijo upoštevajo, imajo položaj, da jo objavijo. Pa se tega dobrega nasveta v glavnem nisem držala zaradi različnih zavor in ker mi donedavna to tudi ni bilo treba početi, saj me pomanjkanje komunikacij z literarneži in informacij, kam vlečejo vetrovi v centru, ni morilo. Zadnja leta pa ugotavljam, da me kljub sicer ne pogostim, a rednim 16-letnim pomembnim objavam in 4 knjigam ni v nobenem izboru poezij. To je, če se profesionalno ukvarjaš z literaturo oziroma si svobodna umetnica – literatka, postalo deprimirajoče. Če te ni med vidnimi slovenskimi imeni, ki jih seveda odkriva center, se počutiš tudi v lastnem okolju vse bolj nemočen. Mentaliteta province je namreč taka: »Kdor je sposoben, je odšel v Ljubljano ali tam uspel, zato pa smo tam, kjer smo – med sabo životarimo.« Toliko o mojem pesniškem počutju iz življenja zunaj centra.

Kot literarna urednica in kritičarka pa vidim svoj dodaten problem v tem, da se mi zdi druženje z mišljenjsko podobnimi literati, ki so tudi uredniki, kritiki ali esejisti, ki jih občudujem, logično nujno. Če pa sem ljubljanska komparativistka, ki je za nameček še članica generacije, rojene okoli leta 60. V njenem okviru sem tudi sama spoznavala, da je razgledanost po literaturi osnovni pogoj za res odlično literaturo, ki ima kaj novega povedati v odnosu do nje in sebe. Zato zelo pogrešam debate o literaturi. Svoje poglede nanjo vpletam v literarne recenzije, a manjkajo mi redni!, občasne imam, poznavalsko-prijateljski pogovori o njej – v živo.

Za konec se osrečujoče in opozarjajoče spomnim na svetla dejstva. Na mojem severnem Primorskem živi precej odličnih literatov. V osebni prijateljski zvezi sem z Marijo Mercina, Milojko Žižmond-Kofol, Borisom Jukićem, Jožekom Štucinom in še z nekaterimi. Na meni nadvse ljuba Primorska srečanja, kjer sem literarna urednica že 4. leto, mi med gorami prispevkov iz vse Slovenije pošiljajo svoje

leposlovje skoraj vsi tudi v Ljubljani in s tem v celi Sloveniji priznani primorski literati, ki živijo na Primorskem ali v Ljubljani, pa še nekateri vidni zamejci iz Trsta in okolice – skratka, korenike iz Primorščine cele. Nekateri od njih imajo zelo slabe, literarno in človeško pač nefer izkušnje z ljubljanskimi revijami, tako da raje objavljajo »pri meni« kot v centralnih specializiranih literarno-umetniških in kulturniških revijah. Nekateri, ki jim objavljanje v centralnih literarno najpomembnejših revijah, ker so postali znani in priznani, ni več problem, še naprej gojijo privrženost do revije Primorska srečanja, ker jih je ta v skladu z uredniško politiko odkrivanja in promoviranja predvsem primorskih, pa tudi drugih piscev iz vse Slovenije, pač odkrila. Ker so Primorska srečanja revija cele Primorske, in mi tudi z obale in drugih obrobnih pokrajin pošiljajo zelo zanimiva pisanja, vidim, da literaturo hoče pisat in objavljat ogromno ljudi v mojem okolju, bere pa jih zelo malo. Literaturo mi pošiljajo pisci iz vse Slovenije. Ko sem konec leta 1995 razpisala literarni natečaj za ljubezensko pismo, sem predvidevala, da se bo nanj odzvalo veliko manj piscev kot pred tremi leti, ko sem v Primorskih srečanjih razpisala natečaj za kratko prozo. Tokrat je pa vendarle bila tema zožena – a na natečaj je bilo odposlanih kar 169 večinoma dovolj artikuliranih pisanj, približno petina od njih pa izkazuje tudi dobro ali odlično literarno opismenost. Žiranti v teh prvih dneh februarja nismo še odprli kuvert z identifikacijami avtorjev, ker šele delamo izbor. Toda ali ogromen odziv na natečaj pomeni, da so Primorska srečanja množično brana in kupovana revija? Po podatkih o naročnikih in prodaji sodeč niso v nobenem periodičnem vrhu. Sem pa s tem literarnim natečajem spoznala, da zanimivo piše še več, še drugi (verjetno da) neznanji ljudje, kot si uredniki, obupani nad vsiljivo množico pisanj, mislimo. Ljubezen do literarnega izražanja in do pomena literature, sporočanja sebe ljudem je velika. Vrednota pokrajinskih revij (v Primorskih srečanjih zavzema literatura le kako tretjino prostora) in take revije, kot je Sodobnost, mora biti od družbe podprta prav zaradi njihove odprtosti do ideološko-umetnostno različnih, odličnih, višjesrednjerazrednih in novih obetajočih piscev, ki še niso ali nikoli ne bojo spojeni z vladajočo literarno elito. Poslanstvo »mojega« literarnega dela v Primorskih srečanjih in reviji v celoti vidim v tem, da spodbuja ljudi k artikulaciji lastnih izkušenj – v literaturi ali stroki. Ko pa je nekomu omogočeno, da objavi svoje pisanje v tisku, začne tudi tisk spremljati in pisano soočati s svojim ustvarjanjem ...

Anketa Sodobnosti o (od Jolke Milič sprovocirani nuji po) raziskovanju problema emonocentrizma se me še kako tiče. Prek nje sem znova in pretresljivo spoznala, da v regionalni muki in razdraženosti nisem sama. Namreč – ko sem zjutraj s pošto dobila anketo Sodobnosti o vprašanju emonocentrizma in se spraševala, ali je sploh usmerjena v spreminjanje obstoječega stanja ali le k sebi priteguje cinične pisce z obrobne Sloveščine cele, se mi je razkazala prisrčnost literatske sossrbi. V dopoldanskih urah, ko so raznašali pošto iz ljubljanske Sodobnosti, so mi telefonirali, očitno z vprašalnikom razdraženi, trije literarni prijatelji iz treh primorskih mest, če sem dobila anketo Sodobnosti o emonocentrizmu. Da slučajno pošta ni prispela, da o tem vprašanju nisem obveščena?! Iz Nove Gorice me je klicala Marija Mercina, iz Sežane Jolka Milič, iz Pirana Franjo Frančič. Zelo jih imam rada, ker se občutimo in skrbijo zame.